

Usljedilo je tako prvo dvostruko ubojstvo.

Partizanski izvor govori o tom ubojstvu sljedeće:

»Prva grupa partizana koja je došla na zbornu mjesto u logor na Braincu konstatirala je da je netko za vrijeme njihove odsutnosti krao krompir koji su partizani zaplijenili. Već drugi dan su uhvatili dva lopova koja su krala krompir i prodavala ga. Oba su bila odmah uhapšena i, uz savjetovanje jednog člana Kotarskog komiteta, suđena po kratkom postupku i likvidirana. (...)«¹⁰⁵

Bili su to:

Nikola LAZIĆ

Anta, rođen 1908. u Sreseru, zemljoradnik, neoženjen.

Ubili su ga pripadnici Pelješke partizanske čete 27. rujna 1942. zajedno s Matom

Vodopićem, postolarom iz Janjine, kod Velike Matoružnice, na putu Kuna — Janjina (34 god.).

Vidi detaljne podatke kod opisa za Mata Vodopića, postolara iz Janjine.

U *Indeksu* nema nikakvih podataka za Nikolu Lazića.¹⁰⁶

Mato VODOPIĆ

Balda, rođen 1903. u Golubinici, s prebivalištem u Janjini, postolar, oženjen, otac dvoje djece.

Oružničkoj međupostaji u Kuni javljeno je 28. rujna 1942. da je na predjelu Velike Matoružnice na putu Janjina — Kuna, udaljeno od Janjine 8 km sjeveroistočno, viđen mrtav čovjek.

Oružnička ophodnja je našla mrtvaca koji je bio Mato Vodopić.

Pod kapom ubijenoga, pritisnutom kamenom, pronađeno je pismo ovakvog sadržaja:

»OVA DVA POZNATA LOPOVA I ŠPIJUNA PLJAČKALI SU PARTIZANSKU IMOVINU (PATATE ZAPLIJENJENE JELAVIĆU). OD PARTIZANSKE GRUPE ZATEČENI SU NA DJELU I ODMAH STRIJELJANI. ZASTAVA JE KRVLJU OBOJENA I IZDAJICE ĆE PLATITI SMRĆU. SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU. NARODNO OSLOBODILAČKA PARTIZANSKA VOJSKA PELJEŠCA.«¹⁰⁷

Na udaljenosti od 12 m pronađen je u šumi još jedan mrtvac, za kojega je utvrđeno da je to Nikola Lazić iz Sresera.

Obojica su ubijeni iz vojničkih pušaka. Vodopić je prostrijeljen hicem kroz prsa, uz izbijeno desno oko tupim predmetom, a kod Lazića ustanovljene su dvije prostrijelne rane, od kojih jedna kod lijevog oka, a druga na lijevoj strani prsa.

Matu Vodopiću je *»iznad ručnih zglobova oguljena koža, posljedica vezanja ruku«*, dok su Laziću *»ruke na prsima vezane debelim konopcem«*.

Obojicu je rodbina u Janjini i Sreseru pokopala.

U *Indeksu* je za Mata Vodopića upisan kratak opis djela *»Krađa partizanskih zaliba«* uz upis u rubici Opaska: *»Kod Janjine u II. mj. 1942. g. Pelješka četa«*, što ne odgovara vremenu ubojstva, koje je zapravo bilo 27. rujna 1942. (39 god.).

Svakako je potrebno na ovome mjestu ponovno progovoriti o jednom primjeru prisilnog oduzimanja imovine, koja je bila redoviti postupak partizana Pelješca, kao i na drugim mjestima.

Dana 6. rujna 1942., *»oko 20 sati, grupa partizana došla u Sreser i od jednog trgovca [Jelavića iz Metkovića, J. R.] zaplijenila 24 kvintala krumpira. Krumpir je bio prebačen u tri manje barke i odvezen u mjesto Brainac, gdje je istovaren i pobranjen u jednu špilju.«¹⁰⁸*

Drugi izvor podataka o ovoj pljački je sjećanje Balda Bodulića s Pelješca; on je u naznačeno vrijeme bio na Pelješcu kao član SKOJ-a, i opisuje taj događaj:

105 Josip I. Pleho, isto, str. 80.

106 Činjenica da su u *Indeksu* upisane osobe koje su na području Pelješca ubijene prije 18. listopada 1944. (iako nisu upisane sve osobe ubijene na Pelješcu), govori dosta uvjerljivo u prilog stajalištu da su u formiranju i pisanju *Indeksa* sudjelovale osobe s Pelješca koje su predstavljale dio tamošnje jezgre NOP-a, pa vjerojatno i »likvidatori« u pojedinim slučajevima, a poslije i članovi Ozne. Čini se kao da prilikom njegove izradbe nije u blizini bilo i onih koji su na drugim mjestima šireg dubrovačkog područja sudjelovali u »likvidacijama« (Konavle, Mljet i Lastovo) jer su ti podatci potpuno izostali.

Čudno je stoga da u *Indeksu* nije upisan i Nikola Lazić, Pelješčanin, iako je Mato Vodopić, koji je s njim ubijen, evidentiran.

107 »Oružnička postaja Janjina, Broj 1175, U Janjini dne 30. rujna 1942.«, DA u Dubrovniku, arhiva Kotarske oblasti Dubrovnik; nesređena grada

108 Josip I. Pleho, isto, str. 70. (vidi DM, Oružničko krilno zapovjedništvo Bileća, br. 1097, 13. X. 1942.)

»(...)Već 1942. god. prilazimo trgovcima i naredimo im koliko imaju da dadu, a onaj ko nije htio davat, dolazili smo i sami odnosili.. Jedanput, 1941. god., [očito pogrešno jer se radilo o 1942. god., kako je i sam naprijed iznio, J. R.] došao je jedan brod u Sreser da prodaje krompire. To je bilo jednog trgovca i mi omladinci smo to saznali i javili partizanskoj četi. Uvečer su došla 2–3 druga partizana i pošli kod komandanta broda i rekli da taj krompir treba nama i da će ga zaplijenit. Kapetana i mornare smo zatvorili na provu i sa barkama dolazili i odnosili taj krompir u partizanski logor. Logor je bio kod neke baštine u Širokoj dolini u Sreseru. Poslije su nam dva švercera krali te krompire. Mi smo vidjeli da se po selu prodava krumpir, a da nama fali. Onda smo postavili stražu i Luka Primorac je uhapsio ovu dvojicu i sutra dan bili su streljani. (...)«¹⁰⁹

Partizanska skupina na Pelješcu je 6. rujna 1942. u selu Sreseru doista »zaplijenila«, a stvarno je protupravno prisvojila, ukrala, opljačkala 2.400 kg krumpira, vlasništvo trgovca Jelavića, koji je on prodavao u okviru svoje zakonite i dopuštene trgovačke djelatnosti.

Bilo je to »u ime revolucije«, a trgovci su ionako bili »klasni neprijatelji«, iako je KPJ neprekidno tvrdila da NOB nije klasna borba.

Vjerojatno su i Vodopić i Lazić znali ili čak sudjelovali u ovoj akciji pa su dobro poznavali i mjesto gdje su ukradeni krumpiri bili smješteni.

* * *

Josip I. Pleho iz Janjine, u svojoj već spomenutoj knjizi, ističe da je ova likvidacija bila:

»(...) uvod u jednu operaciju koju je poduzeo Pelješki odred slijedećeg mjeseca likvidirajući špijune i izdajnike koji su za vrijeme boravka divizije »Messina« na Pelješcu surađivali s Talijanima. Oni su omogućili hapšenje određenih ljudi, objašnjavali rodbinski odnos pojedinaca s partizanima i pomagali Talijanima na svakom koraku. To su u stvari 'persone di fiduci' za koje su u ono vrijeme partizani uspjeli saznati. (...)«, ne navodeći nigdje, ni u svojoj knjizi a ni poslije, ni jedno ime tih osoba niti konkretne optužbe protiv njih, što je neshvatljivo ako je za to bilo pismenih ili nekih drugih dokaza, što bi samo bilo u prilog partizanskoj akciji i optužbi da određene osobe surađuju s okupatorskom talijanskom vojskom.

»Tih dana Kotarski komitet se sastao s komesarom Odreda, razradivši plan smaknuća određenih ljudi koji su već i od ranije bili neprijateljski raspoloženi prema NOP-u, a za ekspedicije divizije 'Messina' potpuno su se kompromitirali služeći okupatoru. I narod je prema njima bio više nego ogorčen, pa je prema ocjeni Kotarskog komiteta to bio najpogodniji momenat za akciju. (...)«¹¹⁰

Svakako je potrebno istaknuti da je ovdje bila riječ o odluci Kotarskog komiteta Komunističke partije Hrvatske za Pelješac–Mljet i političkog komesara Pelješkog partizanskog odreda, dakle organizacijskog tijela i funkcionara Komunističke partije, a ne o odluci nekog po partizanskim pravilima formiranog vojnog ili »narodnog« suda, bez ikakva utvrđivanja nekih konkretnih negativnih i neprihvatljivih, čak zločinačkih postupaka pojedinaca i njihove krivnje, a posebno bez objavljivanja razloga donesene odluke za njihovu likvidaciju. Osim načelne izjave da su bili protivnici NOB-a ili da su bili neprijateljski raspoloženi prema NOP-u, ili da su bili špijuni ili izdajice–špijuni, ništa se konkretno nije objavljivalo niti u pismenim porukama koje su ostavljene u pojedinim slučajevima uz ubijenu osobu (što se vidi iz citata poruka u opisu za svakog pojedinog od ubijenih). Ništa više nije rečeno ni u naknadnim pismenim izjavama, koje su mnogo godina nakon tih događaja pisali pojedini rukovodeći pelješki partizanski funkcionari — sudionici u tim događajima ili su davali izjave u obliku sjećanja iz vremena kad su sudjelovali u pojedinim likvidacijama — razumljivo, ne priznajući ni tada da su baš oni u tome imali udjela.

Dok se uz ubojstva netom spomenute dvojice, za koje se tvrdilo da su ukrali krumpir iz partizanskog skrivenog skladišta, objavila ta konkretna činjenica kao optužni materijal i razlog za njihovu likvidaciju, tako se nije postupilo u brojnijim drugim slučajevima koji su uslijedili, kod kojih je uopćena optužba bila još teža, moralno više optužujuća i svakako je tražila konkretnije iznošenje činjenica umjesto paušalnih izraza »špijun«, »izdajica«, »doušnik okupatora« i slično. U vrijeme o kojemu je riječ, u vrijeme bezobzirnih ubojstava i progona stanovništva Pelješca, paljenja i pljačke domova i gospodarstava od talijanske okupatorske soldateske, čemu su znatno pridonijeli baš pripadnici boljševičke jezgre Komunističke partije na Pelješcu svojim postupcima, partizanima je bila olakšana svaka likvidacija, bez posebnog obrazloženja i bez dokaza o istinitosti optužbi i kvalifikacije pojedinaca i njihove eventualno stvarne krivnje.

Nesumnjivo je da je takav pristup omogućio brzi obračun sa svima koji su bili protiv komunističkog boljševičkog načina suprotstavljanja okupaciji i svim drugim oblicima zločina i drugim neprihvatljivim postupcima koji su se pojavljivali u vrijeme postojanja NDH. Na taj način Komunistička se partija brzo rješavala osoba

109 Baldo Bodulić, Gruda, dne 23. XI. 1957. g. (Sjećanja), DM u Dubrovniku, Muzej suvremene povijesti, inv. br. 15.

110 Josip I. Pleho, isto, str. 80. i 81.

Želimir — Željko KALAFATOVIĆ–MILIĆ Iva, rođen 1918. u Janjini, pomorski kapetan, neoženjen.

Bio je ustaški logornik, povjerenik za Pelješac.

Sudjelovao je na crkvenoj proslavi u Kuni Pelješkoj u povodu blagdana Gospe od Loreta — Delorite 10. svibnja 1942.

Vraćao se sam pješice iz Kune u Janjinu 11. svibnja. Putem su ga, na mjestu zvanom Velja njiva, u zasjedi pričekali pripadnici Pelješke partizanske čete i ubili (24 god.).

Prenesen je u Janjinu, gdje je i pokopan.

Njegova likvidacija upisana je u *Indeksu suđeni(h) lica* (u daljnjem tekstu: *Indeks*),⁹³ s kratkim opisom djela kao: »Ustaški povjerenik i špijun«, uz naznaku u »Opaski«: »U Janjini 4. II. 1942. g. Pelješki P. Odred«, što je trebalo značiti nadnevak likvidacije i tko je to izvršio, a što je pogreška za koju je nevjerojatno da su je počinili upisom u spomenuti *Indeks* oni koji su bili sudionici baš te likvidacije pa su dobro znali kada je uslijedila.

Kotarski sud u Orebiću je u naknadnoj presudi o konfiskaciji cjelokupne nepokretne i pokretne imovine, poslovni broj R-116/45/2 od 21. studenoga 1945., proglašavajući ga narodnim neprijateljem, naveo ove razloge:

»Prema Prijavi Kotar. Nar. Odbora Pelješac–Mljet spomenuti je bio špijun okupatora i ustaški povjerenik u Janjini. Svojom špijunažom pomagao okupatora da odvodi naše drugove u koncentracione logore, kao i obitelji prvoboraca.

Zbog toga je bio strijeljan od naše vojske 11. V. 1942. god.»

U prije spomenutom prijedlogu još je naznačeno:

»Vojni sud nije donio odluku o proglašenju narodnim neprijateljem, te na osnovu gornjih podataka istog predlažemo tom sudu da donese sudsku odluku.»⁹⁴

Josip I. Pleho, u svojoj knjizi *Pelješac u narodnooslobodilačkoj borbi* opisujući ovu likvidaciju govori da je imenovani bio »ustaški logornik«, da je »bio ustaški stup na Pelješcu«, da ga je sačekala »partizanska zasjeda i na mjestu smaknula« te, konačno: »Smaknućem ustaškog logornika ustaštvo je na Pelješcu doživjelo svoj konačan slom«.⁹⁵

* * *

Nisu se, međutim, pelješki jugokomunistički partizani zaustavili samo na teroriziranju stanovništva da bi ih pomagalo i podržavalo u oružanoj borbi što su je započeli voditi. Krenuli su i s još većim brojem ubojstava — likvidacija svojih protivnika, ljudi koji su na različite načine bili protiv njihova programa i politike, koji ih nisu podupirali — mnogih koji su podržavali hrvatsku državu kao razumljivi i prihvatljivi izraz suvereniteta hrvatskog naroda, ne dovodeći u pitanje svoju čast, moral, hrvatsko domoljublje, odnos prema pripadnicima drugih narodnosti, posebno prema svojim suseljanima, osim prema članovima Komunističke partije, koji su im pripremali nemile događaje.

Partizani iz Pelješke partizanske čete napali su 4. listopada 1942., negdje iza 20 sati, na Janjinu.

Izlažući o planu napada na Janjinu Josip Pleho u svojoj knjizi piše: »Trebalo je smaknuti četiri lica. Prvo, liječnika na kojeg je već tokom ljeta dva puta pokušao atentat, ali bez uspjeha. Stručno je bio veoma sposoban, porijeklom Austrijanac, po uvjerenju nacista, a k tome i agent Gestapoa. Kretao se u civilu, noseći pištolj na vojničkom opasaču. Sudjelovao je sa žandarima i Talijanima u pretresu šuma pomažući im tražiti partizane. Njegova žena je također trebala biti likvidirana, jer je i ona bila desna ruka poretka NDH u Janjini. Davala je podatke Talijanima o partizanskim suradnicima. Organizirala je mrežu preko koje je

prikupljala sve podatke o partizanima. Treći je bio nasljednik ustaškog povjerenika, koji je likvidiran 10. svibnja te godine. Četvrto lice je bio jedan običan talijanski doušnik, stariji čovjek. (...)» (Str. 81.)

U ovom napadu pelješki partizani likvidirali su ljude u sljedećem velikom nizu:

Miho BJELOVUČIĆ

Ante, rođen 1919. u Janjini, zemljoradnik, neoženjen.

Bio je ustaški tabornik u Janjini.

U času napada partizana Miho Bjelovučić se je nalazio kod svog strica Miha Bjelovučića, gdje su sjedili za stolom. U kuću su ušla dva partizana Pelješke čete. Jedan je zapitao tko je Miho Bjelovučić, a drugi je prstom pokazao na njega. Onaj prvi ispalio je iz revolvera u pravcu Bjelovučića pet hitaca, ranivši ga po rukama i u prsa.

Ranjenik je sutradan prenesen u bolnicu u Mostar, gdje je podlegao ranama 10. listopada 1942. (23 god.).

U *Indeksu* je zabilježeno kao kratak opis djela: »Ustaški povjerenik i špijun okupatora«, a u rubrici »Opaska« naznačeno je: »U Janjini 4. X. 1942. Pelješki P. Odred«.

U Prijedlogu za proglašenje narodnim neprijateljem koji je Kotarski NO Pelješac — Mljet, Upravni odjel, pod brojem 11063/45, Ston, 13. listopada 1945. uputio Kotarskom sudu Orebić radi konfiskacije imovine tri godine poslije ubojstva Miha Bjelovučića, stoji u obrazloženju:

»Bio je ustaški povjerenik, špijun okupatora i vjerno mu služio i špijunirao obitelji naših drugova koji su bili u šumi i nad njima okupator vršio represalije i odvodio ih u koncentracione logore.

Strijeljan je 4. X. 1942. g. u Janjini. Vojni sud nije donio sudsku odluku, te na osnovu gornjih podataka dostavlja se tom sudu da donese sudsku presudu.«¹¹⁴

Vicko FRANIĆ

Petra, rođen 1879. u Kaštel Novom, s prebivalištem u Janjini, zidar, oženjen, otac jednog djeteta.

Iste večeri dva su partizana došla u kuću Vicka Franića, zidara, koji je ležao bolestan u krevetu. Jedan ga je partizan iz vojničke puške pogodio u lijevu stranu prsa na mjestu srca, tako da je trenutno bio mrtav.

Nije bio nigdje objavljen razlog smaknuća, niti se igdje spominje presuda vojnog ili nekog drugog suda, ali je poslije u *Indeksu* zabilježeno da je bio »Ustaša. Špijun okupatora«, a u »Opasci« je naznačeno kad je likvidiran i od koga: »U Janjini 4. X. 1942. Pelješki P. Odred.« (63 god.).

Stane GRANIĆ

ime oca i godina rođenja nepoznati, rođena u Stilju kod Vrgorca, s prebivalištem u Janjini, neudana.

Bila je djevojka, kućna pomoćnica u obitelji dr. Friedricha ZIEGELBAUERA, liječnika u Janjini na poluo-toku Pelješcu.

Pelješki partizani su napali 4. listopada 1942., u 20 sati, posebno na kuću u kojoj je stanovao dr. Ziegelbauer sa svojom obitelji i oružnički narednik i zapovjednik oružničke postaje u Janjini Mate Puljić sa suprugom.

Prilikom napada Stane Granić je ubijena u stanu eksplozijom od partizana ubačene bombe.

U *Indeksu* nije upisana njena smrt, a u već spomenutoj knjizi Josipa Pleha je navedeno, u prikazu ovog napada, kako je »jedan metak zalutao i pogodio liječnikovu kućnu pomoćnicu«, a da je ona inače bila »partizanski obavještajac u toj kući« (str. 81.).

dr. Friedrich — Fritz ZIEGELBAUER Rudolfa, rođen 1890. u Grazu, Austrijanac, s prebivalištem u Janjini, općinski liječnik, oženjen, otac jednog djeteta.

Odmah na prvi znak napada partizana na kuću kritične noći, dr. Ziegelbauer je zajedno s oružničkim narednikom Matom Puljićem pružao oružani otpor, tako da i nakon rastvaranja ulaznih vrata kuće bombom, partizani u nju nisu mogli ući. Nakon što je napad na kuću jenjao, a liječnika pozvala jedna žena, stanovnica Janjine, da dođe pomoći ranjenom Mihi Bjelovučiću, također ranjenom pri istom napadu, on je krenuo na kućni izlaz da pomogne ranjeniku. U taj čas aktivirana je jedna jaka eksplozivna naprava koju su partizani postavili, tako da je liječnik raznesen i propao je u podrum kroz rupu koja je tom prilikom nastala.¹¹⁵

Žena i kći liječnika nisu tom prilikom nastradale jer su se uspjele skriti negdje u kući.

Isti partizanski izvor o ovom događaju (koji je tek kasnijeg datuma, tj. 1972. godine) ističe da je »u čitavoj akciji u Janjini sudjelovao 21 partizan i dvije udarne grupe skojevaca.« (Str. 81.)

114 DA u Dubrovniku, Kotarski sud Orebić — Konf. broj R. — 112/45. Bjelovučić Miho Antunov, kutija br. 2. Konfiskacija

115 »Oružnička postaja Janjina, br. 1192, U Janjini dne 6. listopada 1942. god.«, Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije Mostar, Velikoj župi »Dubrava« Dubrovnik i dr., »Kotarska oblast Dubrovnik, K. Pr. Broj: 1948/42, Dubrovnik, 7. listopada 1942. — Velikoj Župi 'Dubrava'«, »Kotarska oblast Dubrovnik, Broj 20092/42, Dubrovnik, 21. listopada 1942., Župskoj redarstvenoj Oblasti Dubrovnik«, DA u Dubrovniku, arhiva Velike župe »Dubrava«, nesređena grada

Borba je trajala oko dva sata, a u vremenu od oko 20 do 22 sata u noći.

U *Indeksu* je za dr. Ziegelbauera zapisano da je »Ustaša. Špijun okupatora«, što je čudan opis, uz već istaknutu tvrdnju da je bio po uvjerenju nacist a k tome i agent Gestapoa (koja služba nije u to vrijeme još ni djelovala na ovom području jer ga je kontrolirala talijanska vojska i imala je nadzor u svojim rukama). U rubrici »Opaska« upisano je: »U Janjini 4. X. 1942. g. Pelješki P. odred« kao naznaka nadnevka smrti i tko je bio likvidator (52 god.).

Kate ud. Stjepana VREBAC kći Balda Mošuna, rođena 1893. u Sreseru, zemljoradnica, udana, majka troje djece.

Dana 14. listopada 1942. u 17 sati napao ju je nepoznati partizan, na putu između Sresera i Janjine, 3 km sjeveroistočno od Janjine, kamo je išla u pratnji svoje rođakinje Mare Bebić ud. pok. Tome, radi prenoćenja i sutrašnjeg daljnjeg putovanja preko Trstenika u Metković te u Zagreb k sinu i kćeri.

Nepoznati partizan izvadio je dva revolvera i pitao ih je tko je Kate Vrebac. Kada se ona javila, partizan joj je rekao da neće ići kamo je zamislila jer da je špijunka i neka se vrati u Sreser s njime.

Kada su došli blizu Sresera, partizan ju je slao kući, ali kako je ona oklijevala, on je ispalio po jedan hitac iz svakog revolvera s leđa prema Kati Vrebac. Jedan metak ju je prostrijelio s leđa na lijevoj strani, tako da je izišao na prsima, a drugim ju je pogodio u glavu odostrag iza desnog uha. Rane su bile smrtonosne i smrt je nastupila trenutno (49 god.).

Oružnička ophodnja otišla je u kuću ubijene. Našli su provaljena vrata, a na vratima prilijepljenu ceduljicu na kojoj je bio tekst:

»KATE VREBAC OKORJELA I POZNATA ŠPIJUNKA VEĆ DUGO VREMENA AKTIVNO DJELUJE PROTI PARTIZANA I NJIHOVOG POKRETA! ONA JE HTJELA IZMAĆI ZASLUŽENOJ KAZNI ALI OSVETNIČKA PARTIZANSKA RUKA DOSTIGLA JU JE BAŠ U TRENUTKU KADA JE MISLILA DA JE SPAŠENA. SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU. PARTIZANSKA VOJSKA PELJEŠCA.«¹²⁷

U kući su sve stvari bile prevrnute, ali nije bilo moguće utvrditi je li nešto bilo i odneseno.

Ubijenoj su partizani pred nekoliko dana zaprijetili da će je ubiti ako se ne iseli iz Sresera. Zbog toga je ona bila i krenula na put.¹²⁸

Partizanska »arhivska« građa o razlozima ove likvidacija glasi: »(...) jedan terenski radnik je likvidirao ustaško-talijansku doušnicu iz Sresera čiji je sin bio u crnoj legiji. Partizani su ostavili cedulju koja je svjedočila o njevoj izdajničkoj aktivnosti.«¹²⁹

Nikakva priopćenja nije se našlo o tome na što se odnosila tvrdnja u ceduljici na vratima kuće, niti uvjerljiva obrazloženja o nekoj njezinoj i kakvoj krivnji, a ni o odluci za smrt. Općepoznata je jedino bila činjenica da joj je sin bio pripadnik Ustaške vojnice negdje u Zagrebu.

Pokopana je 16. listopada 1942. na mjesnom groblju u Sreseru.

Tek u postupku konfiskacije imovine nalaze se naznačeni pismeni razlozi za njezino proglašenje narodnim neprijateljem, a na prijedlog Kotarskog NO Pelješac — Mljet Kotarskom sudu u Orebiću 21. studenoga 1945. U pismenoj presudi ovako stoji:

»Prema prijavi Kotar. Nar. Odbora Pelješac-Mljet ista je bila u službi okupatora i ustaša, njihova špijunka te je svojim protunarodnim radom štetila interese N. O. P-a i pomagala okupatoru u odvodjenju naših drugova i obitelji boraca u koncentracione logore. Zbog toga je strijeljana od strane naše vojske koncem 1942. god.«¹³⁰

Sve izneseno ponovno je bez ikakvih konkretnih vjerodostojnih podataka, po uobičajenoj i uhodanoj praksi za partizanske likvidacije.

Luka BAJTO

Frana, rođen 1875. u Zavojanima, s prebivalištem u Osobjavi, zemljoradnik, oženjen, otac četvero djece.

U selo Osobjavu, na sjevernoj strani poluotoka Pelješca, 8 km od Janjine, dana 18. listopada 1942. upalo je oko 20 partizana Pelješkog partizanskog odreda, naoružanih puškama, revolverima i bombama.

Došli su do kuće Luke BAJTA, ušli u nju i na vratima ga ubili dvama hitcima iz revolvera (67 god.).

U partizanskoj skupini su bili Miće Marinović, koji je i pucao u Luku, Nikola Milat, Ivo Urlić, a, izgleda, i Baldasari.

Zatim su prosljedili i do kuće Mija TOLJA, i njega su također ubili.

Vraćajući se natrag, ponovno su prošli pokraj kuće Bajto, kucali su na vrata tražeći da im žena ubijenog Luke Bajta otvori. Ponovno su pucali i dva su metka prošla kroz vrata tik mimo Lukine žene.

Iz izvješća Oružničke postaje Janjina od 20. listopada 1942. razvidno je da su partizani kod ubijenih seljaka ostavili jedno pismo (ne navodi se kod kojeg od njih), u kojem doslovce piše ovako:

»Ova dva poznata špijuna (Luka Bajto i Mijo Tolj) obadva su aktivno rovarili protiv partizana. Stoga ih je stigla zaslužena kazna kojoj neće izbjeći nijedan špijun i izdajnik. Smrt fašizmu sloboda narodu N. O. Partizanska vojska Pelješca.«¹³⁸

Pritom nema nikakva pozivanja na neka nedjela ove dvojice, ali je poznato da nisu bili prijatelji i simpatizeri komunističke ideologije. Tako je Luko Bajto izražavao svoje mišljenje kako bi bilo bolje za stanovnike Osobjave da partizani ne navraćaju u selo jer bi moglo biti negativnih posljedica, što je svakako došlo do Ivana Mordina — Crnog, koji je tada rukovodio partizanima na Pelješcu.

Najlakše je bilo obojicu ukloniti, posebno s obzirom na okolnost da nisu bili rođeni Pelješčani.

Pokopani su 19. listopada 1942. na groblju u Osobjavi.

U postupku konfiskacije imovine 1945. godine, kad je trebalo sve osobe koje su partizani već prije bili ubili bez ikakvog suđenja i presude, proglasiti narodnim neprijateljima da bi se konfiskacija mogla provesti, nailazi se na prijedlog Kotarskog NO Pelješac–Mljet, upućen Kotarskom narodnom sudu Orebić, u kojemu se protiv Luke Bajta pojavljuje sljedeća optužba:

»Bio je ustaški špijun kao i okupatorski jednom prilikom kad je pozitivno znao gdje se nalazi partizanski logor otišao u Janjinu doveo ustaše, koji su napali logor i zamalo nijesu drugovi stradali. Strijeljan je 16. XI. 1942. g. u Osobjavi od strane Partizanskog odreda na Pelješcu. Vojni sud nije donio odluku o proglašenju narodnim neprijateljem, te na osnovu gornjih podataka dostavlja se tom sudu da donese odluku.«^{138a)}

Kao što se vidi, govori se o razlogu ubojstva koji nije ni spomenut u pismu što su ga partizani bili ostavili u vrijeme kad su ubili Bajta i Tolja, kada su svakome ubijenom jednostavno lijepili uopćene optužbe obilježene »špijunažom«, »izdajom«, »suradnjom s okupatorom« i dr. U vrijeme postupka za konfiskaciju imovine te optužbe su se već oblikovale i u iznošenju nekih »konkretnih« djela, koje nije trebalo ničim pred sudom ni dokazivati jer se radilo samo o formalno–administrativnom postupku, a od čina ubojstva je prošlo nekoliko godina.

Mijo TOLJ

Joza, rođen 1871. u Klobuku, s prebivalištem u Osobjavi, zemljoradnik, oženjen, otac jednog djeteta.

Nakon što je skupina partizana došla u selo Osobjavu na sjeveru Pelješca 18. listopada 1942., i nakon što su ubili Luku Bajta, prosljedili su do kuće Mija TOLJA, izveli ga ispred kuće i ubili ga 7 m daleko od vrata jednim hitcem iz vojničke puške (71 god.).

Pronađeno je jedno obrazloženje za ovo ubojstvo u postupku konfiskacije imovine, kada je Mijo Tolj proglašen narodnim neprijateljem, tri godine nakon ubojstva. Tako su u presudi Kotarskog suda u Orebiću, Poslovni broj R. 103/45/2 od 21. studenoga 1945. o proglašenju narodnim neprijateljem i konfiskaciji »cjelokupne nepokretne i pokretne imovine«, razlozi formulirani na sljedeći način:

»Prema prijavi Kot. Nar. Odbora Pelješac–Mljet isti je bio špijun okupatora, otvoreno je istupao protiv N. O. P.–a Obožavao je Hitlera i govorio je da je on pravedan i da je on Bog.

U svemu je potpomagao Ustaše i okupatora i sa njima sarađivao na štetu N. O. P.–a.

Zbog toga je strijeljan 16. XI. 1942. god. u Osobjavi od Pelješkog Partizanskog Odreda.«

U prijedlogu za donošenje presude radi konfiskacije imovine bilo je naznačeno: »Vojni sud nije donio odluku o proglašenju narodnim neprijateljem, te na osnovu gornjih podataka istog se predlaže tom sudu da donese odluku.«¹³⁹

Druge pojedinosti iznesene su pri opisu za Luku BAJTA.

138 »Oružnička postaja Janjina, Broj 1202, U Janjini, 20. listopada 1942.«, DA u Dubrovniku, Arhiv Velike Župe »Dubrava«, Primljeno 29. X. 1942. broj urudžbenog zapisnika 3439.

138a) »Kotarski N. Odbor Pelješac–Mljet, Upravni odjel, Broj: 11220/45, Ston, dne 13. oktobra 1945. Kotarskom sudu Orebić, R. 98/45.«, DA u Dubrovniku, kutija Kotarski sud Orebić, R. 1945. [1426]

139 DA u Dubrovniku, Kotarski sud Orebić— konf. R–103/45. Tolj Mijo pok. Joza. kutija br. 5. Konfiskacija

Dominiko — Nedjeljko ASTIĆ Antuna, rođen 1900. u Janjini, s prebivalištem u Dračama, preglednik financijske kontrole, oženjen, bez djece.

Odveden je s Pelješca na Korčulu nakon kapitulacije Italije, u času kad su se postrojbe Pelješkog partizanskog odreda povukle pred njemačkim trupama. Ubijen je zajedno s već spomenutom brojnom skupinom na groblju u Korčuli 11. studenoga 1943. (43 god.)

Nema nikakvih isprava u kojima bi se našli razlozi likvidacije ili trag o nekom sudskom postupku, ali ni o kaznenim djelima zbog kojih su ga, eventualno, teretili.

U *Indeksu* je upisan, s kratkim opisom djela: »Špijun okupatora« te u »Opasci« uvrštenom zabilješkomi: »U Korčuli koncem 1943. g. nepoznata jedinica«, što se odnosi na pitanje tko ga je ubio.

Ipak je pronađen prijedlog za proglašenje narodnim neprijateljem, što ga je Kotarski NO Pelješac — Mljet, Upravni odjel, pod brojem 11462/45, uputio Kotarskom sudu Orebić tek 13. listopada 1945., a radi pokretanja postupka konfiskacije imovine. U obrazloženju tog prijedloga piše:

»Bio je špijun na račun okupatora, te kao takav pomogao okupatoru u gonjenju i slanju u koncentracione logore naših drugova i obitelji boraca.

Streljan je koncem 1943. g. od strane partizanskog Odreda na Pelješcu. Od Vojnog suda nije donesena odluka za proglašenje narodnim neprijateljem, te na osnovu gornjih podataka istog se predlaže tom sudu da donese sudsku odluku.«¹⁹³

Ivo BOJANOVIĆ

Boža, rođen 1873. u Popovoj Luci, trgovac, oženjen, otac petero djece.
S Pelješca je odveden na Korčulu i ubijen je u skupini Pelješčana na groblju

u Korčuli 11. studenoga 1943.

U prijedlogu za proglašenje narodnim neprijateljem pred Kotarskim sudom u Orebiću od 13. listopada 1945. napisano je:

»Bio je četnički špijun u osobnoj vezi sa zloglasnim Jevđevićem, te je svojim protunarodnim radom štetio interese NOP-a.

Streljan je u Korčuli koncem 1943. g od strane naše vojske. Za istoga nije donešena od Vojnog suda presuda te se na osnovu gornjih podataka predlaže tom sudu da donese sudsku odluku.«¹⁹⁶

U *Indeksu* je također upisana optužba: *»Četnički špijun. Veza s Jevđevićem«*, bez ikakve argumentacije za kakva je djela bio optužen. U *»Opasci«* je upisano: *»U Korčuli koncem 1943. nepoznata jedinica«*, a što se odnosi na izvršitelje. Prema dostupnim informacijama, kako je to već rečeno, bila je to partizanska straža Komande mjesta Korčula. (70 god.)

Stjepan GRBIĆ

Petra, rođen 1876. u Sreseru, s prebivalištem u Pijavičinu, pomorski strojar, oženjen, otac sedmero djece.

Bio je također među Pelješčanima koji su odvedeni na Korčulu nakon kapitulacije Italije.

Njegova smrt nije evidentirana u *Indeksu*, ali je rodbini poznato da je ubijen s istom skupinom od oko 11 do 13 osoba na groblju u Korčuli 11. studenoga 1943. (67 god.)

O razlozima strijeljanja nema nikakvih pismenih podataka iz vremena kad je ubijen. Može se jedino nađati da je to mogla biti represija zato što mu je sin Blagomir Grbić, kao mornarički dočasnik — strojar i pripadnik ratne mornarice NDH, bio u hrvatskoj pomorskoj legiji na Crnom moru, iako se je po završetku rata živ uspio vratiti kući, a poslije je tu i umro.

Tek kad se vodio postupak za konfiskaciju imovine, pojavljuje se prva pisana isprava koja nešto govori o ovom događaju.

Na prijedlog Općinskog NOO Kuna Upravnog odjela od 5. 2. 1945., »Vojni sud VIII Korpusne Vojne Oblasti NOVJ, Vijeće kod dubrovačke Komande područja« pod brojem SUD br. 102/45., Dubrovnik 17/III. 1945., donio je odluku kojom je Stjepana Grbića proglasio narodnim neprijateljem iako je davno prije toga bio strijeljan.

U toj odluci je izričito napisano:

»Utvrđeno je da je Grbić Stjepan tjesno sarađivao sa okupatorom Njemcima, te je kao takav vjerno služio neprijatelju i radio protiv NOV i POV, te je za svoja djela bio osuđen nasmrt strijeljanjem, koja kazna je bila 29. 11. 1943. godine izvršena (...)«^{196a}

Ništa određeno i ništa konkretno. Niti tko je i što utvrdio. Niti tko ga je i gdje osudio na smrt strijeljanjem. Čak je naznačen i drugi nadnevak strijeljanja.

195 DA u Dubrovniku, Kotarski sud Orebić, R-106/45, Bilas Vera, kutija br. 8 Konfiskacija.

196 »Kotarski N. O. Pelješac Mljet, Upravni odjel, Br. 11068/45, Ston, dne 13. oktobra 1945. g., Kotarskom narodnom sudu Orebić«, DA u Dubrovniku, Kotarski sud Orebić — R. — 107/45, Bojanović Ivo pok. Boža, kutija br. 5. Konfiskacija.

196a) DA u Dubrovniku, kutija Kotarski sud Orebić, R. 1945 [1426], konfiskacijski spis pod brojem R. 46/45.

PELJEŠAC

dr. Veljko Ruso DEŽULović Iva, rođen 1917. u Janjini. Završio Realnu gimnaziju u Dubrovnik, diplomirao na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, službenik Redarstva NDH, neoženjen.

Od svibnja 1944. godine zamjenik upravitelja, a od lipnja 1944. upravitelj — šef policije Redarstva (Župska redarstvena oblast) u Splitu.

Zbog bombardiranja Splita angloameričkog zrakoplovstva, pustio je iz zatvora 158 zatvorenika, koje nije ponovno pozivao natrag. Pozvan je na odgovornost zbog toga u srpnju 1944. godine u Zagreb, gdje je ostao 8 dana, za koje je vrijeme postavljen drugi šef policije u Splitu. Po povratku u Split utvrdio je da mu se je zdravstveno stanje pogoršalo, pa je, ne želeći zapravo raditi s novim šefom za kojega je smatrao da će biti vrlo rigorozan, zatražio je i dobio 5 mjeseci bolovanja te je otišao u Janjinu na Pelješac svojoj roditeljskoj kući.

U Janjini su ga partizani uhitili. Tu je napisao vlastoručni zapisnik o svom radu i postupcima, kako proizlazi iz strojnog prijepisa zapisnika što nosi naznaku: »U Janjini dana 22. IX. 44.«, a dostupan je u arhivskoj građi.⁵⁴¹

O njegovu uhićenju našli su se sljedeći radiogrami:

»28/9. Za Bunka: Uхватili šefa policije u Splitu Dravenka Dežulovića. Pošaljite podatke.

Dušan br.002«⁵⁴²

»29/9. Uхватili smo Dravenka Dežulovića, depešom pošaljite podatke o njemu. Kasnije pismeno opširnije — Jasenik«⁵⁴³

U Splitu, a i na Pelješcu, tražio ga je u to vrijeme Gestapo.

Iz Janjine su ga partizani navodno odveli 20. listopada 1944. u Trstenik. Ukrcali su ga na brod — leut ili sl. i krenuli prema Korčuli. Nestao je. Dvije su verzije o tome, ali nema potvrde ni za jednu od njih.

Navodno je odveden na Vis i tamo je ubijen.

Na Pelješcu je, međutim, kolala i druga informacija: da su ga svezali na leutu kojim su ga prevozili iz Trstenika, bacili ga u more između Trstenika i Korčule, vukli ga za sobom i u njega pucali iz parabele (strojopuške) i ubili ga (27 god.).

U već spomenutom Elaboratu »Rekonstrukcija Ustaške nadzorne službe (UNS) na području kotara Dubrovnik« nalazi se podatak:

»(...)Prilikom oslobođenja Janjine, po vojnom sudu VIII. Korpusa osuđen je na smrt i streljan.«⁵⁴⁴

Nikakvi podatci o eventualnom suđenju i presudi nisu pronađeni, niti je o tome objavljena bilo kakva informacija, a nije upisan ni u *Indeks*.

541 HDA u Zagrebu, »Opunomoćstvo OZN-e Kotara Pelješac-Mljet— Mjesečni i sedmodnevni izvještaji«, Šifra 30/95, kutija 7.

542 »Pomoćnik OZNE — depešna knjiga preko Oblasnog, 1944. IX. 2. — 1944. X. 26.«, str. 3. — DA u Splitu, OB-SI-60/22.

Pogrešno je dešifrirano ime kad je napisano »Dravenko« jer je sigurno trebalo biti »Dr. Veljko«, kako glasi njegovo ime uz titulu dr. Isto se odnosi i na tekst sljedećeg radiograma.

543 Knjižica na kojoj piše »Janko! Split, 5. IX. 1944.« — DA u Splitu, OB-SI— 60/24. 1944. IX. 5. 1944. X. 25.

544 Isto, bilješka 481 b.)

Mato GLAVOVIĆ

Iva Zane, rođen 1906. u Janjini — Drače, drvodjelac radnik, oženjen, otac dvoje djece.

Ubijen je prilikom napada Pelješkog partizanskog odreda na barku u kojoj je bio. Bilo je to kod zaseoka Drače prema Kleku u Malostonskom kanalu 27. srpnja 1944. (38 god.)

U Matičnoj knjizi umrlih upisan je tekst: »*Poginuo na Malom moru prigodom napada na motorni brod u kojem je bio*« i dalje: »*Poginuo slučajno prigodom napada na barku sa strane O. N. Pokreta 27. 7. 1944.*«²²⁶

Ime Mata Glavovića upisano je na partizanskom spomeniku na Taboru iznad Trstenika na Pelješcu, kao poginulog borca NOB-a, iako je jasno da su ga ubili partizani Pelješkog partizanskog odreda.

226 Općinski NOO Janjina, okružje Dubrovnik, Kotar Pelješac–Mljet. Matična knjiga umrlih, svezak I. od 13. III. 1944. — 9. V. 1946. red. br. 29. Matični ured Janjina

Ivo ŠARIĆ

Mata, rođen 1927. u Janjini, zemljoradnik, neoženjen.

Prisilno je unovačen prilikom racije koju su proveli Nijemci u Dubrovniku, iako je imao tek 16 godina. Uvršten je u postrojbu SS-trupa s Antunom Martinovićem *Nikolas* Kuzme, također iz Janjine, nešto starijim od njega. Nastojali su se osloboditi ove situacije, ali im je bilo nemoguće.

Kada se Ivo Šarić našao u Sarajevu, a bilo je to negdje u prosincu 1944. godine, uspio je pobjeći i krenuo je prema jugu. Došao je do Čitluka i, navodno, prišao partizanima. Međutim, oni su ga 27. prosinca 1944. ubili, zajedno s jednim svećenikom — franjevcem. Pokopan je 28. prosinca 1944. (17 god).

Roditelji su doznali za grob i prenijeli su posmrtnu ostatku poslije 12 godina u Janjinu.⁴⁵

Njegov je otac uspio za vrijeme SFRJ primati mirovinu pozivom na sina, koji je kasnije uvršten kao poginuli borac NOR-a na spomeniku NOB-a na Pelješcu i u popis poginulih boraca NOR-a s dubrovačkog područja, u kojemu piše: »(...) *Od 20. 10. 1944. godine borac X. hercegovačke brigade. Poginuo 27. 12. 1944. u Hercegovini.*«^{45a}

Antun Martinović *Nikolas* Kuzme također je pobjegao iz SS-postrojbe. Uspio se nekako izvući da ga partizani ne ubiju. Mobilizirali su ga. Od 22. listopada 1944. bio je borac u 13. južnodalmatinskoj brigadi. Poginuo je u zapadnoj Bosni godine 1945. Tako je zabilježeno.⁴⁶

44 Bilješke uz razgovor: Antun — Tonči Marega, Mlini, svibanj 1997.

45 Bilješke u povodu razgovora: Josip Grgurević, Janjina, 29. prosinca 1995.

Marica, žena Nika Marinovića rođ. Šarić, Trpanj, 6. veljače 1999 (putem don Voja Vlašića, župnika u Trpnju), Mladen Grgurević, Janjina, Drače, 17. ožujka 1997, *Matična knjiga mrtvih Janjina*, red. br. 15/45, str. 50.

45a Vidi bilješku 5, str. 1013.

46 Vidi bilješku 45. i bilješku 5, str. 1010.

6. Rikard SCHICHTAR

Karla, rođ. 1904. u Znikoncima, zubar u Janjini, oženjen, otac troje djece (40 god.).

Dana 6. studenoga 1944., upisano je, strijeljana je i druga skupina:

Za sve naznačene nema optužbe niti podataka koji bi govorili o onome što ih tereti, koja je njihova krivnja, što su učinili da bi smrt bila sankcija njihovim postupcima, njihovu životu i radu.

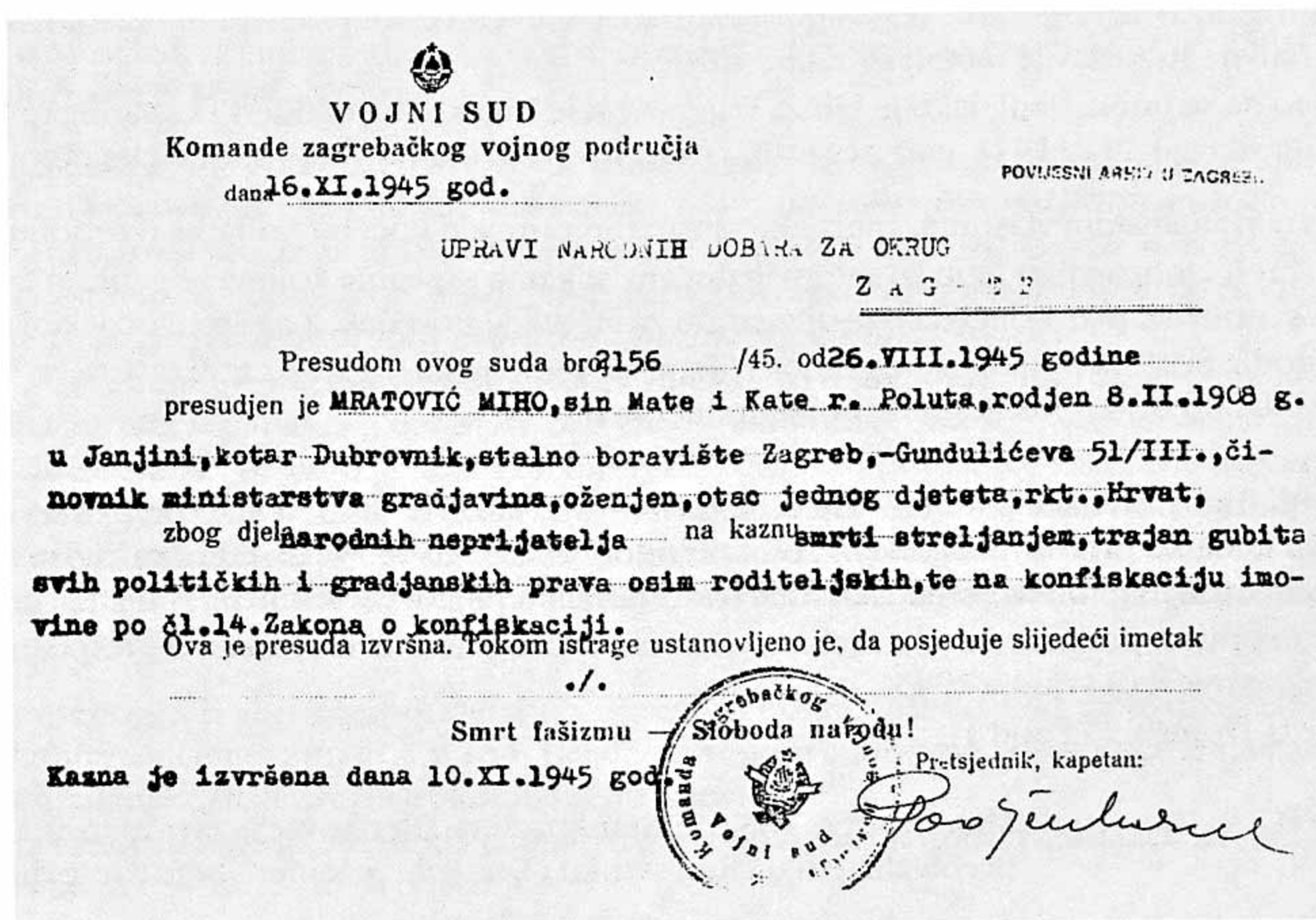
U *Indeksu*⁵⁵⁷ svi prije nabrojani upisani su po abecednom redu s minimalnim osobnim podacima. U odjeljku »*Kratak opis djela*« upisano je: »ustaša« ili »ustaškinja«, kod Rikarda Schichtara piše »gestapovac«, Vinka Spaića »špijun okupatora i rovario protiv NOP-a« a na drugome mjestu (jer je dva puta upisan) »ustaša«.

557 Vidi bilješku II. A — 93.

Miho MRATOVIĆ

Mata, rođen 1908. u Janjini, s prebivalištem u Zagrebu, dipl. pravnik, oženjen, otac jednog djeteta.

O njegovoj sudbini govori dopis Vojnog suda Komande zagrebačkog vojnog područja od 16. studenoga 1945.

Kao predsjednik Vojnog suda Komande zagrebačkog vojnog područja potpisao je kapetan Marcel Padjen, koji je u tom razdoblju, kao i kapetan Vlado Ranogajec, za Vojni sud Komande grada Zagreba, potpisivao »presude« i druge akte, što su se pisale u enormnim količinama. O presudama još uvijek nema traga, osim spomenutih dopisa kojima su se obavještavale pojedine ustanove o donesenim »presudama« na kaznu smrti strijeljanjem.

Osobni podatci o njemu upisani su u Registru B, tako da mu je tu upisano ime Mihajlo (Miho), kao i u Upisniku 1.³¹⁶

Informacija upućuje na to da je bio službenik Ministarstva inozemnih poslova NDH, iako je u prikazanom dopisu Vojnog suda upisano da je bio činovnik ministarstva građevina.

Strijeljan je, kako prikazani dopis priopćava, 10. studenoga 1945. (47 god.)

313 Registar B. s podatkom iz rubrika: za istražni zatvor broj 2052, sudski broj 1788 i kazneni registar 1701 te Upisnik 1, sa sudskim brojem 1788/45., oba iz arhivske građe u posjedu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava 2. svjetskog rata Zagreb.

314 HDA Zagreb, velika kartoteka MUP-a SRH, dr. Irenej Glunčić, broj kartona 22870.

315 Isto kao bilješka 311. i 312.

Vlado GRKEŠ

Miha, rođen 1919. u Janjini, zemljoradnik, domobran. Povlačio se u Sloveniju, zarobljen je, vraćen prema Hrvatskoj i nestao u 2. pol. svibnja 1945. Navodno da je ubijen blizu Jasenovca. (26 god.)

2. pol. svibnja 1945. (23 god.)

Ante VREBAC

Stjepana — Stipe, rođen 1915. u Sreseru, zemljoradnik, neoženjen. Bio je ustaški dočasnik, vodnik. Nestao pri povlačenju u 2. pol. svibnja 1945. (30 god.)

37. Miroslav VUINAC

Nika, rođen 1921. u Janjini, zemljoradnik, neoženjen.

U postupku konfiskacije imovine pred Kotarskim sudom u Orebiću donesena je presuda kojom se konfiscira cjelokupna nepokretna i pokretna imovina imenovanoga kao narodnog neprijatelja. Strijeljan je, naime, poradi toga što da je, kako piše u prijedlogu za proglašenje narodnim neprijateljem Kotarskog NO Pelješac–Mljet, Upravni odjel s Br. 11062/45, Ston, dne 13. listopada 1945., »*dezertirao iz naše vojske, stavio se na raspolaganje okupatoru, potkazivao položaje, te su time bile ometane naše operacije.*«

U citiranom prijedlogu piše da je bio strijeljan koncem 1944., ali da »*za istog nije donesena odluka od vojnog suda...*«¹¹⁰

Smaknut je očito zato jer je već prije bio napustio pelješke partizane kojima je ranije bio dragovoljno pristupio. Miroslav je Vuinac ubijen 8. studenog 1944. u Kaštel Novom kod Trogira (23 god.).

110 »Kotarski N. O. Pelješac Mljet, Upravni odjel br. 11062, Ston, dne 13. oktobra 1945., Kotarskom narodnom sudu Orebić, Predlog za proglašenje narodnim neprijateljem Vuinac Miroslava Nika« — DA u Dubrovniku, Kotarski sud Orebić, posl. broj R. 113/45 — konfiskacija, Kotarski sud u Orebiću, Konfiskacija imovine Vuinac Miroslav Nika — Janjina, kao narodnog neprijatelja — presuda od 21. studenoga 1945. — DA u Dubrovniku, isto
Indeks, Vuinac Miro Nikov u rubrici »Kratk opis djela« upisano: »*Dezerterstvo NOV i izdaja položaja*«, a u rubrici »Opaska«, gdje su za druge osobe upisani podatci o strijeljanju, upisano je: »*U Kaštelnovom koncem 1944. nepoznata jedinica*«.

a) Poginuli hrvatski legionari

Osim već spomenutih dragovoljaca određeni je broj hrvatskih domobrana iz drugih krajeva širega dubrovačkog područja upućen tijekom 1942. godine kao I., II. ili III. dopuna u Hrvatsku legiju na Istočno bojište. Neki su se našli s dijelom onih legionara dobrovoljaca koji su otišli na isto bojište 1941. godine, iako je jedan broj pripadnika pješačkih postrojba već bio poginuo.

Kada se analiziraju dostupni podatci, može se osnovano zaključiti da je među poginulim domobranima legionarima bilo najviše vojnika baš iz skupine onih koji su kao dopuna Hrvatskoj legiji upućeni u Rusiju.

Neki od ranjenih legionara iz dopuna bili su zbrinuti po bolnicama, a zatim su se uspjeli vratiti u Hrvatsku. Ostali su tako živi, nakon rata, Antun Šare iz Topolog i Ivo Jerković iz Zatona Doli.

Razni izvori informacija, uglavnom razgovori s manjim brojem preživjelih, rodbinom poginulih i nestalih te s drugim osobama, uz neke objavljene pismene informacije, upućuju na zaključke da su poginuli u izravnim borbenim sučeljavanjima s Crvenom armijom ovi hrvatski legionari, rođeni ili s prebivalištem na širem dubrovačkom području:

Ivo BAJTO Luke, iz Osobjave,

iako se ne može s potpunom sigurnošću isključiti da je netko od njih bio zarobljen, pa je potom nestao u sovjetskim zarobljeničkim logorima.

b) Izvan šireg dubrovačkog područja do 9. svibnja 1945.:

Ivan BASELLI

Dinka, rođen 1922. u Janjini, s prebivalištem u Dubrovniku. Završio je trgovačku akademiju u Dubrovniku. Stupio je u hrvatsku vojsku kao djelatni poručnik 4. djelatnog stajaćeg združenja, a zatim PTS-a. Kao zapovjednik satnije, u borbi je ostao bez ruke, ali se vratio u satniju i nastavio ju je voditi. Poginuo je u borbama kod Banje Luke u listopadu 1944. (22 god.).